

SPRÁVY A RECENZIE

Životné jubileum prof. PhDr. Petra Žeňucha, DrSc.

Peter Žeňuch, hlavný redaktor časopisu *Slavica Slovaca* a zástupca riaditeľa Slavistického ústavu Jána Stanislava SAV, dňa 8. októbra 2021 prekročil poludnie svojho života a zaradil sa do rodiny úspešných päťdesiatnikov. V mene redakčnej rady nášho slavistického časopisu *Slavica Slovaca* mu pri príležitosti tohto krásneho životného jubilea srdečne blahoželáme a do ďalších rokov mu želáme veľa zdravia, šťastia, tvorivej akribie, radosti z malých i veľkých úspechov a veľa sil pri riešení každodenných problémov, ktoré život prináša.

Narodil sa v Michalovciach, ale detstvo prežil v podvihorlatskej obci Kaluža, ležiacej pri druhej najväčšej vodnej nádrži Zemplínska širava. Stredoškolské štúdium absolvoval na Gymnáziu P. Horova v Michalovciach a v roku 1990 sa zapísal na štúdium aprobácie *slovenský jazyk a literatúra – história* na Filozofickej fakulte v Prešove Univerzity Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach. Po absolutóriu sa prihlásil na internú formu doktorandského štúdia v Slavistickom kabinete SAV v Bratislave. Jeho učiteľom sa stal prof. PhDr. Ján Doruľa, DrSc, riaditeľ novovzniknutého slavistického pracoviska, ktoré bolo zriadené krátko po úspešnom konaní 11. medzinárodného zjazdu slavistov v Bratislave. (V r. 1929 sa konal v Prahe 1. zjazd slovanských filológov a v r. 1968 sa stretli slavisti z celého sveta opäť v Prahe na 6. medzinárodnom zjazde slavistov.)

V tomto kontexte hodno spomenúť, že najväčšiu zásluhu na organizovaní 11. medzinárodného zjazdu slavistov v Bratislave mal profesor Ján Doruľa, ktorý to pochopil ako motiváciu pre kreovanie osobitného slavistického pracoviska na pôde Slovenskej akadémie vied. Preto hľadal spolupracovníkov aj v radoch mladých a nádejných slavistov. Náš jubilant nastúpil na doktorandské štúdium v jeseň 1995 krátko po založení Slavistického kabinetu SAV, v ktorom ešte pretrvávala atmosféra tohto

úspešného medzinárodného projektu. Tu na tomto novozriadenom slavistickom pracovisku a pod vedením prof. Jána Doruľu, významného slovenského slovakistu, slavistu a autora koncepcie rozvoja slovenskej slavistiky, mladý P. Žeňuch získal ostrohy zapáleného slavistu a v spolupráci so svojim školiteľom a neskôr aj ako so svojim najbližším spolupracovníkom pokračoval v budovaní pracoviska, v rozvíjaní koncepcie Slavistického ústavu SAV Jána Stanislava v konfrontácii s významnými slavistickými ústavmi v zahraničí a v nadväzovaní úzkej spolupráce s týmito pracoviskami (Praha, Moskva, Sofia, Varšava, Krakov, Bonn a pod.). Prof. J. Doruľa a náš jubilant P. Žeňuch vytvorili tandem v priebehu rokov úspešnej spolupráce, ktorý sa zaslúžil o vybudovanie a rozvoj Slavistického ústavu Jána Stanislava SAV ako pevnej súčasti štruktúry vedeckých ústavov v rámci Slovenskej akadémie vied a ktorý obhájil koncepciu svojho slavistického pracoviska par excellence aj pred komisiou medzinárodnej akreditácie.

Pokladali sme na úvod k zdravici pri príležitosti životného jubilea nášho oslávenca uviesť tieto dôležité údaje z jeho *curriculum vitae*, lebo tak lepšie pochopíme úspešný príbeh nášho oslávenca, ktorý sa v priebehu krátkeho obdobia prepracoval na úroveň popredného slovenského slavistu, predstaviteľa slovenskej slavistiky a vedy doma i v zahraničí. Za dosiahnutými výsledkami treba hľadať nielen talent ako dar od Boha, ale aj jeho pracovitosť, obetavosť, nezlomnosť a odhodlanie venovať svoj um a zdravie na prospech rozvoja slovenskej slavistiky, vedy, organizácie vedeckého výskumu na pôde SAV, ale aj univerzitných pracoviskách, s ktorými spolupracuje už od roku 2011 (Brno, Nitra, Trnava, Bratislava). Uvádžame najdôležitejšie medzníky z jeho biografického kalendária.

V roku 1997 bol prijatý za interného pracovníka v Slavistickom kabinete, v ktorom v rokoch 1995–1997 absolvoval doktorandské štúdium. O rok neskôr obhájil dizertačnú prácu na tému *Paraliturgická pieseň karpatskej oblasti v literárnych, historických a jazykových súvislostiach 17.–19. stor.* pod vede-

ním školiteľky, Dr. Gizely Gáfríkovej, a získal titul CSc. Za túto publikáciu v roku 2007 získal ocenenie Vedec roka. V roku 2001 obhájil rigoróznou prácu na svojej alma mater v Prešove, bol schválený za člena spoločnej odborovej komisie pre doktorandské štúdium PhD. vo vednom odbore slavistika – slovanské jazyky. V roku 2005 sa habilitoval a v roku 2013 sa inauguroval na FF UKF v Nitre. Svoj kvalifikačný rast ukončil obhajobou doktorskej dizertačnej práce *Medzi Východom a Západom. Byzantsko-slovanská tradícia, kultúra s jazyk na východnom Slovensku*. Súčasťou predloženej dizertačnej práce bola edícia prameňov *Kyryllische paraliturgische Lieder/ Cyrillské paraliturgické piesne. Cyrillská rukopisná spevníková tvorba v bývalom Mukačevskom biskupstve v 18.–19. stor.* Práca bola vydaná v rámci edície *Monumenta byzantino-slavica et latina Slovaciae II.* (Köln – Weimar – Wien, 2006. 982 s.).

Prof. Žeňuch sa stal zakladateľom a členom edičnej medzinárodnej vedeckej edície *Monumenta byzantino-slavica et latina Slovaciae* v roku 2003, keď v spoluautorstve s Cyrilom Vasiľom pripravili na vydanie I. zväzok pod názvom *Cyryllské rukopisy z východného Slovenska. Slovenskí gréckokatolíci, vzťahy s súvislosťou* (447 s.). Bolo to veľmi dobré rozhodnutie založiť takúto edíciu, v rámci ktorej odvtedy vyšlo už osem zväzkov (III. zv. 2009, IV. zv. 2013, V. zv. 2018, VI. zv. 2019, VII. zv. 2020 a VIII. zv. 2021). S výnimkou jedného prípadu (VI. zv. 2019) sa P. Žeňuch podieľal na vydaní buď ako autor (II. zv. a IV. zv.) alebo ako spoluautor.

V rokoch 2000, 2001, 2003, a 2007 P. Žeňuch realizoval intenzívny a systematický zber a digitalizáciu rukopisov a tlačí spätých s tradíciou byzantského obradu na Slovensku. Navštívil vyše 100 obcí, farností a filii dvoch gréckokatolíckych biskupstiev na východnom Slovensku. Výsledky tohto výskumu boli ohromujúce a poskytujú vzácnu materiálovú základňu na opis jazykovej situácie na území gréckokatolíckych obcí v slovenskom jazykovom prostredí. Tento korpus písomností obsahuje vyše 300 rukopisov a starých tlačí z prostredia východného Slovenska v cirkevnoslovanskom, slovenskom a latinskom jazyku. Jubilant zozbieraný materiál systematicky spracúva a prístupňuje slovenskej i medzinárodnej vedeckej obci.

Vzácné sú jeho závery, upozorňujúce na existenciu dvoch subredakcií cirkevnej slovančiny v prostredí východného Slovenska. V prvom prípade ide o karpatskú subredakciu cirkevnej slovančiny v prostredí Rusínov (Ukrajincov) na východnom Slovensku a v druhom prípade ide o subredakciu cirkevnej slovančiny v prostredí slovenských veriacich. Pokladáme to za významný vklad do štúdia cirkevnej slovančiny v prostredí

veriacich byzantského obradu na východnom Slovensku, keďže P. Žeňuch ako prvý poukázal na to, že v cirkevnej slovančine slovenských veriacich sú zaznamenané mnohé slovenské vplyvy na zvukovej, morfolologickej a lexikálnej rovine. Výsledky tohto bádania jubilant podložil rozborom konkrétnych textov pochádzajúcich jednak z objavených pamiatok a jednak zo získaných nahrávok počas výskumných ciest. Výsledky tohto výskumu treba vnímať v línii, ktorú začal ukrajinský slavista V. Nimčuk (pochádzal zo Zakarpatskej oblasti) a ktorý ako prvý poukázal na existenciu karpatskej subredakcie ukrajinskej redakcie cirkevnej slovančiny, a slovenský ukrajinista prof. M. Štec, ktorý vo svojich štyroch vysokoškolských učebniciach cirkevnej slovančiny upozornil na tieto najnovšie výsledky výskumu svojho ukrajinského kolegu. Náš jubilant tvorivo nadviazal na výsledky výskumu týchto dvoch bádateľov a poukázal na potrebu rozlišovania, ako sme uviedli, dvoch variantov tejto karpatskej subredakcie.

Náš medailón by nebol úplný, keby sme neuviedli údaje aj o bohatej organizačnej, redakčnej, editorskej a pedagogickej činnosti jubilanta, o jeho členstve v mnohých komisiách pre obhajobu doktorandských a doktorských prác, habilitačných a inauguračných konaní, vo vedeckých radách viacerých fakúlt, univerzít a vedeckovýskumných pracovísk doma i v zahraničí (Nitra, Trnava, Bratislava, Praha, Brno, Sofia, Moskva), v Medzinárodnom komitáte slavistov (koordinátor komisií pri MKS) a v Slovenskom komitáte slavistov (od roku 2006 je jeho predsedom). V rokoch 2003–2006 pôsobil ako zástupca riaditeľa svojho pracoviska a od roku 2006 nepretržite až do roku 2019 vykonával funkciu riaditeľa Slavistického ústavu Jána Stanislava a s tým súvisiace povinnosti na úrovni Kolégia SAV a Predsedníctva SAV. Absolvoval študijné pobyty v Nemecku (Bonn 2003–2005, 2010), v Grécku (Thessaloniki 1996) a výskumné pobyty v Bulharsku, Ruskej federácii, Českej republike, Srbsku, Poľsku a na Ukrajine. Podieľal sa aj na výchove vedeckého dorastu ako školiteľ doktorandského štúdia v študijnom odbore slavistika – slovanské jazyky a najlepším absolventom ponúka možnosť pracovať na tomto slavistickom vedeckovýskumnom pracovisku v SAV. Podrobný prehľad publikačnej činnosti jubilanta možno nájsť v jednotlivých zväzkoch publikácie *Slovenskí jazykovedci*. Súborná personálna bibliografia slovenských slavistov a slavistov (1996–2000, 2001–2005, 2006–2010, 2011–2015) ako aj na webovej stránke Slavistického ústavu Jána Stanislava SAV v Bratislave.

Prof. PhDr. Peter Žeňuch, DrSc., v priebehu tých dvadsiatich šiestich rokov, ktoré uplynú-

li od jeho príchodu do Bratislavy (1995), až po deň pripomenutia si jeho päťdesiatych narodenín (nar. 8. 10. 1971), prepracoval sa vďaka svojmu talentu i pracovitosti, ktorú si priniesol z rodičovského domu, z pozície doktoranda na pozíciu významného predstaviteľa slovenskej slavistiky, jazykovedy a kultúry. Iste nebude zveličením jeho prínosu pre Slavistický ústav Jána Stanislava SAV a pre rozvoj slovenskej vedy doma i v zahraničí, keď použijeme ako metaforické hodnotenie jeho zásluh o slavistiku latinský citát *Veni, vidi, vici*.

Do ďalšieho života mu želáme mnoho úspešných, zdravých a šťastných rokov!

ΛΥΒΗΘΡΑΒΑ, ΒΑΛΑΡΑΒΑ ΛΕΤΤΑ!

DOI: <https://doi.org/10.31577/SlavSlov.2021.2.12>

Júlia Dudášová-Kriššáková

ZUBKO, P. – ŽEŇUCH, P. – LAPKO, R. – MARINČÁK, Š.: Slovenský Kalvínsky Žaltár. Monumenta byzantino-slavica et latina Slovaciae, vol. VII. Bratislava: Slavistický ústav Jána Stanislava SAV – Slovenský komitét slavistov, 2020. 432 s.

Hoci už v roku 2019 vo vydavateľstve RE-MI-DIA, n. o., vyšiel kalvínsky Žaltár so záhlavím *Prepis Žaltára z roku 1752 a dejiny reformovanej cirkvi v Úzkej stolici v 16. až 18. storočí*, toto vydanie nebolo spracované v súlade s kritickými názormi a obsahovou formou vyššie uvedených autorov druhej edície. Z tohto dôvodu bolo nevyhnutné pripraviť a znova vydať ten istý prameň ako diplomatický prepis so systematickou prehľadovou štúdiou o vzniku východoslovenského kalvínskeho Žaltára ako základnej liturgickej knihy slovenskej reformovanej cirkvi helvétskeho vyznania. Tento ucelený historicko-kultúrny, jazykovedný, biblicko-teologický výklad k diplomatickému prepisu prameňa sa publikuje v rámci medzinárodnej vedeckej edície Monumenta byzantino-slavica et latina Slovaciae ako jej siedmy zväzok. Do rúk čitateľa sa dostáva prameň, ktorého vydanie pripravili autori venujúci sa výskumu kultúrnych a konfesionálnych spoločenských na Slovensku, spolu s prekladmi biblických textov. Vydanie slovenského kalvínskeho Žaltára v rámci edície Monumenta byzantino-slavica et latina Slovaciae je prvým komentovaným vydaním významného prekladateľského počínu slovenských kalvínov v roku 1752.

Samotná existencia Slovenského kalvínskeho Žaltára je jasným dôkazom kultúrnej a jazykovej

vypelosti východoslovenského prostredia. Táto oblasť svoj jazyk uplatňovala v rozmanitých administratívno-právnych textoch, či v literárnej tvorbe už skôr, ako vznikol uvedený východoslovenský preklad Žalmov. Pri vzniku parafrázovanej lyrickej podoby Dávidových Žalmov sa však už naplno uplatnil východoslovenský kultúrny a kultivovaný variant slovenčiny. Autori komentárov k diplomatickému vydaniu tohto uvedeného kalvínskeho Žaltára približujú čitateľovi nielen okolnosti súvisiace s prekladaním biblických textov do vernakulárneho jazyka, ale vysvetľujú najmä dôvody, ktoré zapríčinili, že slovenské kalvínske zbory v kontexte reformačného myslenia pripravili vlastný slovenský preklad biblickej knihy. Samotný preklad je pre kalvínsku cirkev nevyhnutný, najmä z dôvodu liturgického slávenia. V komentároch k vydaniu sa vysvetľujú aj viaceré historicko-kultúrne realie podmieňujúce vznik a existenciu východoslovenských kalvínskych zborov. Autori komentárov ich pôvod vidia v procesoch súvisiacich s reformačnými zmenami, ktoré umožnili fungovanie slovenskej kalvínskej cirkvi v 18. storočí, v dôsledku zápasov o jej slovenskú kultúrno-konfesionálnu identitu.

V monografii sa autormi rovnako poukazuje na zistenia, ktoré dokazujú, že v období 17. storočia sa v kalvínskych zboroch na východnom Slovensku koncentrovali najmä slovenskí kazatelia. Práve tí duchovní predstavovali akýchsi mediátorov zohrávajúcich dôležitú rolu v jazykovo zmiešaných miestach a obciach. Dôsledky neskoršieho systematického pomaďarčovania priviedli slovenskú kalvínsku cirkev k nedostatku po slovensky hovoriacich kalvínskych duchovných. Túto skutočnosť demonštrujú príklady z kanonických vizitácií, v ktorých sa ešte v polovici 18. storočia javí prevaha čisto slovenských alebo zmiešaných slovensko-maďarských kalvínskych zborov. Tieto zbory sa vyskytovali na území jágerského biskupa Barkóciho. Podľa jeho uvedených zápisov spomenutých vizitácií, sú maďarsky hovoriace zbory v počte 39, jazykovo zmiešané (slovensko-maďarské a maďarsko-slovenské zbory) ktorých bolo 50 a v neposlednom rade slovensky hovoriace (19). Záverečnú skupinu tvorili jazykovo neidentifikovateľné zbory, ktorých bolo uvedených 30. Po metodickej úprave poslednej pôvodne nezaradenej skupiny vznikla zmena, ktorá je autormi znázornená grafickou tabuľkou. Týmto metodickým pozmenením sa dokazuje, že sa slovenčina v tomto priestore nepoužívala iba v niekoľkých zboroch. V kontexte historických skutočností postupná maďarizácia prekryla pôvodný slovenský kalvínsky horizont.